

Kazališno pismo iz Zagreba

DVA ZNAČAJNA DOGAĐAJA

Zagrebačka kazališna sezona krenula je s dva događaja koji uvelike premašuju uobičajeno rutinsko otpočinjanje na lakvo smo već godinama svikli. Riječ je o proslavi 100-godišnjice ustanovljenja stalne hrvatske opere u Zagrebu, te o preimenovanju Zagrebačkog dramskog kazališta u Dramsko kazalište Gavella kojom je prigodom priličen i znanstveni simpozij "Branko Gavella, kazališni praktičar i teoretičar". Treći značajan događaj na samome početku sezone bio je 10. Internacionalni festival studentskih kazališta (4.-9.10.).

Opera HNK-a otvorila je sezonu na sam dan obljetnice, 2. listopada, izvedbom jedne od najpopularnijih hrvatskih opera, "Nikola Šubić Zrinski" Ivana Zajca. Time se s jedne strane odužila neprolaznim zaslugama utemeljitelja stalne hrvatske opere, kao i djelu skladatelja koji je udario snažan pečat cijelom jednom značajnom razdoblju hrvatske glazbe usmjerivši je, više u smislu tematike nego glazbenog izraza, izrazito nacionalnim smjerom. Tako je stotinu godina hrvatske opere zatvoreno djelom Ivana Zajca, kao što je i započelo, davnoga 2. listopada 1870. Izvedbom izvorne narodne opere "Mislav" pod ravnanjem samoga skladatelja. Oduševljeno reagiranje publike na svečanoj izvedbi "Zrinskoga" opet je jednom nepobitno dokazalo da je ta opera neuništiva vrijednost tradicije hrvatske glazbene scene i da s punim pravom čini i činit će stalan dio repertoara opere Hrvatskoga narodnoga kazališta, kao i drugih hrvatskih opernih kuća.

Kao svoju prvu premijeru u svečanoj sezoni Opera HNK-a izvela je operu Sergeja Prokofjeva "Zaljubljen u tri naranče" u režiji Koste Spaića i pod ravnanjem Nikše Bareze. Budući da posac ovih redaka, poradi kolidiranja s predstavom a IFSK-a 10, nije gledao tu predstavu, moguće mu je samo obavijestiti o reagiranju zagrebačke i beogradske kritike (Opera HNK-a je, naime, 12. listopada prikazala svoju najnoviju predstavu u beogradskom Narodnom pozorištu u okviru Beogradskih muzičkih svečanosti). Ocjene su jednodušne u konstatacijama da izvedba opere "Zaljubljen u tri naranče" dostiže veoma visok izvođački niveau, po jednako u svojoj glazbenoj i scenskoj komponenti. Također su izražena mišljenja da je tom predstavom zagrebačka Opera učinila veoma značajan korak prema modernom glazbeno-scenskom izrazu, koji odlučno odbacuje tradicionalne operne sheme i klišeje. No, poznavajući tradicionalističke afinitete najvećega dijela zagrebačke operne publike (čemu, opet, nije ona sama kriva već duh kojim je desetljećima bila klujkana), treba tek vidjeti kako će publika prihvatiti to otvaranje spram moderna izraza. Njem će odnos, presudnije od ushićenih kritika, uvjetovati da li će izvedba prokofjevljeve opere ostati tek usamljen i sporadičan pokušaj, ili će doista značiti otpočinjanje novoga razdoblja u povijesti Zagrebačke opere.

Preimenovanje Zagrebačkog dramskog kazališta u Dramsko kazalište Gavella predstavlja, kako je rečeno u prigodnom programu manifestacija prirednih u tom povodu, "pokušaj da se općenito bezlično lice kazališnih institucija zamijeni osobnim duhovnim profilom, te da se na taj način potraži dublja, intimnija veza koja tvori neprekinuti lanac kulturne tradicije jednog naroda".

Valja, dakako, pričekati na rezultate koji će jedini pokazati radi li se doista o stejčanju vlastita duhovnog profila preko jasno određena idejno-estetskog programa (nikako u smislu dogmetskog prihvaćanja Gavellinih ideja!), ili pak samo o formalnoj izmjeni u nazivu kazališta. Prva predstava, izvedba rane drame Miroslava Krležu "Kraljevo" u režiji Dina Radojevića i realizaciji cjelokupnog ansambla DKG, ne daje niti može dati odgovor na to pitanje. Kako je, međutim, očito da taj tekst nije slučajno odabran za otvorenje prve sezone pod novim nazivom kazališta, pa se stoga njegova izvedba može u neku ruku smatrati programatskim istupom pred javnošću, vrijedno je zabilježiti nešto opširnije dojmove koje ostavlja Radojevićeva vizija "Kraljeva", punih 55 godina po nastanku toga djela.

Ovo tim više jer je sam Gavella, u jednom od posljednjih svojih tekstova objavljenih za života: "Hrvatsko književnost u hrvatskom kazalištu i naše kazalište u književnosti" ("Hrvatsko narodno kazalište" 1860 - 1960". Zbornik o stogodišnjici, Zagreb, 1960 str. 171-190), kao jedan od najvažnijih i najhitnijih zadataka svojim nasljednicima namijenio scensko istraživanje ranoga Krležina dramskog opusa, ustvrdivši "da je zadatak što ga je Krležu postavio našoj sceni do danas ostao uglavnom neispunjen". U istome je tekstu Gavella spomenuo upravo "Kraljevo" kao djelo koje je, po njegovu mišljenju "stilski tipično za cijeloga Krležu" (podcrtao D.G.). Značenje, dakle, izvedbe "kraljeva" daleko je šire čak i od programatskoga otvaranja kazališta koje je uzelo u svoj naziv Gavellino ime, ono je dakako u vraćanju duga naše scene djelu najvećega hrvatskog dramatičara našeg vremena, ali - a to se čini i najvažnijim - i u ispitivanju mogućnosti hrvatskoga glumišta danas da se scenski adekvatno dovine do punine fantazije koju je Krležu tekstualno uobličio prije više od pola stoljeća.

Toj teškoj i nadasve odgovornoj zadaći Radojević, na žalost, nije uspio dovoljno odgovoriti. Unatoč ogromnu naporu na razigravanju velikoga glumačkog ansambla, njegovo "Kraljevo" ostaje na striktnoj dihotomiji realizma i stilizacije i time ne uspijeva odgovoriti temeljnu zahtjevu Krležine rane dramaturgije: stvaranju jedinstvena scenskog svijeta temeljena na ekstatičnome a ne racionalističkom elementu, svijeta koji je kaos, jer, kako bi rekao Antonin Artaud, počiva na duhu duboke snarhije koja je u temelju svake poezije. Usprkos tomu što se u "Kraljevu", kao i u drugim dramama iz ciklusa "Legende", pojavljuju osobe iz stvarna i nadstvarna svijeta, one su upletone u zajedničku raspojasanu igru koja se odvija u drastičnim kontrastima, od pijanoga transa do duboke melankolije. Gavella je, pišući o svojim suočavanjima s Krležinim djelom već pri kraju redateljske karijere, izvanredno formulirao razloge vlastita nezadovoljstva s rezultatima svojih inscenacija mladenačkog Krležina opusa: "Materijalizirao sam često i nepotrebno neke simboličke elemente, koji su kudikamo vidljivije živjeli u čistoj muzici teksta, a nisam ni umio noći finu razliku između prvoplanskog zbivanja i njegove scene, zamagljene atmosferske pratnje i, konačno, nisam ni ton toga temeljnog zbivanja umio provoditi u svoj značajnosti njegove dramske krivulje koja je morala imati elastičan raspon od najkompetnije životnosti do najsuptilnijih rasčlanjivanja i konkretno perspektivnog prilaznja k punokrvnim, ali isto tako i imaginativno i prividno mrtvačkim limesima života". (B. Gavella: "književnost i kazalište", Biblioteke Kolo 8, Zagreb 1970, esej "Miroslav Krležu i kazalište". str. 102)

Svi ti problemi ostali su i u Radojevićevoj režiji neriješeni. Posebno je odnos planova, čiju važnost naglašuje Gavello, ostao na nivou posve mehaničkoga i rutinskoga mišljenja. Temeljeći svoju koncepciju na bučnoj razigranosti ansambla, Radojević je ostao na njoj kao vanjskom fenomenu, tako da se njegovo "Kraljevo" ne izdiže, osim u vrlo rijetkim trenucima, od plana prizemno realizma. Jedino su scene s pojavom mrtvaca, kao kreacije Pere Kvirgića u ulozi Janeza, dali naslutiti što bi trebalo biti pravo, istinskom stvaralačkom snagom proniknuto "Kraljevo". Uistinu, Pero je Kvirgić svojom genijelnom glumačkom intuicijom i osjećanjem dimenzije teksta dosegao punu cjelovitost kreacije i time na neki način "izašao" iz predstave.

Pa ipak, makar i poslije ove realizacije "Kraljevo" i dalje čeka svog Majerholda (pitanje je da li će ga ikada i naći?), treba podržati ovakvo usmjerenje Dramskog kazališta Gavello u principu, i što se tiče izbora komada i mogućnosti koje pruža (ovdje na žalost vrlo skromno načete), grupno kazalište. Razbijanje tradicionalnih realističkih shema u Zagrebačkom kazalištu (a to znači, prije svega, kao *conditio sine qua non*, razbijanje tih shema u glumcu, u glumčevu načinu mišljenja kazališta) potrebno je, makar dolazilo i s t olikim zakašnjenjem. Neuspjeh "Kraljeva" da to učini ne smije obeshrabititi, jer to je dugotrajan i težak proces čiji se rezultati mogu možda očekivati tek za nekoliko godina.

Kad je već riječ o repertoaru, valja svakako spomenuti i "Tjedan hrvatske drame", koji je u DKG uslijedio premijeri "Kraljeva", kao vrijednu inicijativu koja međutim ne bi smjela ostati samo kao "Prigodničarski" dodatak. Naime, činjenica posvemašnjega otvaranja zagrebačkih, a i šire, hrvatskih kazališta prema djelima starijih i suvremenih hrvatskih pisaca suočava nas s nužnošću ustanovljavanja stalnoga godišnjeg "Tjedna hrvatske drame" koji bi bio otvoren svim hrvatskim kazalištima. Takav "Tjedan", uz obavezne razgovore, seminare o hrvatskom dramskom stvaralaštvu u prošlosti i danas, prigodne izložbe, ukazuje se u današnjoj situaciji ne samo potrebom hrvatskoga kazališta za mjestom preispitivanja vlastitih dosega unutar sve više postizavana nacionalnog zajedništva, već i jedinstvenom mogućom mogućnošću afirmacije hrvatske dramske književnosti i kazališta izvan republičkih i državnih granica. Vjerovati je da ovoga puta ne će, kao što to obično u nas biva, sve ostati na "prigodničarstvu". Najzad, u tom smislu može samo obradovati vijest o ustanovljavanju "Nagrade Gavello za dramu godine", koju zajednički dodjeljuju VUS i Dramsko kazalište Gavello, pri čemu VUS daje nagrađenom autoru 20.000 dinara, a DKG se obavezuje da će izvesti nagrađeni tekst kao prvu premijeru u novoj sezoni (nagrada će se naime dodjeljivati svake godine na godišnjicu Gavelloine smrti, 8. travnja). Koliko god to bio nesumnjivo pozitivan znak u mijenjanju odnosa prema dramskom stvaranju i njegovu stvarnom stimuliranju u nas, ipak je za hrvatsko kazalište u cjelini u ovom trenutku daleko važnije oživotvorenje ideje o stalnom "Tjednu hrvatske drame", jer, poznata je stvar, kazalište ne čine samo vrhunski tekstovi i izvedbe, već duh koji se stvara kontinuiranim predstavljanjem svega što je iole vrijedno u nacionalnoj kazališnoj baštini i, dakako, suvremenosti.

Danko Gašparović

ŠIBENIK - VELEBNO POPIŠTE HRVATSKIH I KANONIČNIH

SV. KANOSTI . . .

Početak rane jeseni na moru. Hrvatska repriza rimske kanonizacije Nikole Tavelića - blagdan proslave kao za vrijeme krunjenja prvog hrvatskog kralja ... Sve u trobojnicama ... Od Bosne, Slavonije, Istre, Dalmacije, Primorja, Preko Hercegovine, Srijema, Bačke i Banata do Zagorja i Medjimurja - sve je ovdje.

Nas nekolicina pripravismo INFORMATIVNU IZLOŽBU O DRU JOSIPU ANDRIĆU - čovjeku, intelektualcu i inicijatoru na polju jednog ovakvog podviga kao što je beatifikacija prvog hrvatskog sveca. Organizacioni odbor za podizanje sponenika dru Josipu Andriću, Uredništvo ZBOJNIKA ŽIVOT I DJELO o ovom velikom hrvatskom sinu, pripremio je u Šibeniku uz sam kazališni trg za to vrijeme jedinu izložbu knjiga, rukopisa, partitura i intelektualne sfere hrvatske javne stvarnosti.

Izložba je bila postavljena u prostorijama župnog franjevačkog dvora u samom središtu grada. Na preko tridesetak stolova bila su izložena svjedočanstva jedne prekrasne idejne koncepcije: materijali sa obiju simpozija o svečanoj misiji čovjeka u životu, koji je decenije svog opstojanja poklonio ne samo hrvatskom, već i mnogim drugim narodima i koji je svoje partiture prožeo ljepotom ritma, koji je postao posvećen baš najmanjim narodima i narodonosnim skupinama, odajući na taj način zanos za porijeklo izvora ovih... Sve je to trebalo vidjeti. Autobusi sa svečevin slikama i hrvatskim trobojnicama, lični i službeni automobili, pješaci i grupe, barjaktari, žene, djeca, djaci, mladi i stariji intelektualci i seljaci - kao u Rimu - tih dana pred nekoliko tjedana, hrvatsko je more zaista bilo ono što jest... Simbol najsvečanije iskrenosti ljubavi za Mir, Vjeru u Prvo Biće Početka i za Naciju, koja ljubi svijet....!

Ako vam kažem da sam tih dana bio neobično sretan - onda mi vjerujte! Bio sam ushićen jednom Velikom Dušom, koja je stalno prisutna uz nas - a to je N a r o d i Njegovo SRC !..

Ž e l j k o B E R S E K

(Protesne pjesme iz knjige " SVEČANOSTI " -
posvećene Jeleni pl. PAYER, boginji Ars devolucije)

SVEČANA MESA BOGA I DIMONA MENE

PRETEKST za esej o Ženi nije tužna žalba Prirode žalosti,
niti je rastrgan već sućuti.

ON je kao Bit Katarze Saznanja, da Vihori nisu lampioni
Strasti, kao niti da su Smiraji Predodredjenja, jer Sagor
od Biti potrebe bez Znamena nije tako velik Problem kao
Bit bez Znamena Iskona...!

Ako Bit Muškosti želi da ima Život, neka to bude Pjesma sa
Cvijeća, sa Mesa Peluda Raslinja i neka Velika Plodnost bude
prožeta Dahom Sjenena...

Vi Žene, koje gledam i koje dodirujem Nektima i Vijedjama,
Prsima i Prstima svećane Mladosti u Exodusu Vremena i
Zamora Doba - recite mi - da li sam učinio Grijech Baklje
iz Požude Duše?...

O , Vampiri Bluda u košuljama i hlačama Slikara i Muzičara,
posudite Pjesniku Želju, da Vas sagledam u Vijugama Mozga i
Krika i da spoznate Prenadraženja Zablude Trena, koji tinja.

TO BEATO IZ ČEGA POTICIMO NA TAJANSTVA; ZA NAS SU SPOLOVI
SLAPOVA ŽIVOCA ! ...

Dokućite mi taj Rum, da Vas pozdravim kao Mornar na ovom -
Izletu!

----- o o o -----

VELEBNE AKUSTIKE

ISTO kao što Zakonina Svemira nije nepoznato postojanje
Vječne vrtnje tjelesa, tako na Zemlji vlada saznanje
Spoznaje da postoji Čovjek!

I zato se ptice zemaljsko - nebeske onda gažalno
pitaju, čemu ljudi govore: VAŽNO JE BITI ČOVJEK!...

ZASTO JE važno biti Čovjek, kad on već davno postoji?...
I mravi i kukci i cijele porodice leptira, lamatajuć
krilina nose u sebi upitnik osjeta iz antene Bliskosti
pred tvrdon filozofijem ljudstva:

ZAR VI MOZDA NA SVOJ ZEMLJI SVI NISTE - LJUDI ?...

----- o o o -----

NEBESA, SKLONOSTI, ZANOS I ZAMAMA...

Ako hoću sve je tren. Ako to ne željim, bit će Film života
u vremenu beskonačnosti...A ti prijatelju?- Njeguje svoje
osjećaje prema Prirodi i ostat češ srotan na Zemlji ovoj!...

----- o o o -----

Željko B E R Š E K

LJEPOTA NEBA I ZAKLON U OBLAKU ZEMLJE.....

Nema Tajni za Misao, kao što nema prohtjeva za dušu bez iskrene snage Srca.

Leptiri mašu krilima, jer ih imaju, a ljudi rukama žele dokazati da su umjetnici. Ali itznad svega iskonska Iskra duhovnog prati naše puteve i iznalazi staze izvan Poraza jednog običnog i sublimnog Prolaženja stazama.....

Rekla si mi da si umjetnica! - A ja te pitam, da li si žena?....

Pitali su me, da li vjerujem u Boga, a ja sam ih uputio u biblioteku, gdje imade mnogo tihih knjiga..

Bio mi je prijatelj, a onda je rekao, da nije siguran u visine brijegova i gora i da se boji ognja, koji tinja u tajnovitim susretima vulkanske lave... Kazao sam mu da iskapam lubanje starodrevne, a on je pomislio da sam se zabunio u rječima, kojim dokazujem Porijeklo života! - Ne! - Rekao sam, ostani smiren na putu uz novu šumsku stazu, koja ti svijetlosti od staroga sunca daruje ur nebes za Mir, kojim žedjaš....!

Prosjaka nema. Ima prostaka. A sve je vjetar, što nije od iskrene čežnje....! - U darovima duše, u žilama krvi teče smjernost, koja teži samo k Istini. A ona često nije tako dražesna! Istina, to je ogledalo naše moći, da budemo muževi prema sebi. Ona je gorka pilula, ali je i uvijek oslobodjenje od zavisti nepoznatih tajni....

Otkrićem Legende čovjek je postao Simbol Ideje, koja kao Zavjet zaokuplja svijet oko Sebe..... Sve je skupljeno u Masi, samo sve treba rastaviti da bi se spoznao Bit ponosa u porijeklu Misli.... Odavda put na kolonadama bliskosti.... U U sremljenje za vječnost i svetačnost!

ŽELJKO BERŠEK

Iz duhovnog almagesta
moje domovine....

SLAVONIJA

Kad pomislih, kad se sjetih
puste svoje Slavonije
Osjetih izvor kao vrelo
studenca ljepote
- Životom duše....

Selo

SLAVONIJA - to je žito, Zora
Potoci i šume, tihi lug jelena...
Platane.

Stare bukve, lišajevi,
ivanjske ruže,
rukoveti proljetnog sunca.
Veseo dan, vinograd i voće.
Selo. Učitelj i djeca,
Štagalj i mlijeko,
Dvorište i živad,
Spraga i orači.

Kola.

Ispod staje -

Čiče s lulom

I - sumrak u šljiviku....

Šeširi i harmonika.

Obnovljenje.

To je crkva na proplanku,
Tiha noć, Zvijezde i lavež...

Veličanstvo prirode,

Ljepota konja i goveda,

Drveće uz cestu,

Žetva i marame,

Momci, djevojke i snaše.

Blagdan Svadbe - svatovac

Pozdrav u susretu - čaša vina i -

Jedan divan pogled - Zanos u Sutra!.....

August Darmati

Poslije Tuće

Tuča je pala sred svijetne staze
 Pustoš u jednom minutu
 Otreslo voće, nedozrelo, gaze
 Noge po vlažnom putu.

Sve što je trebalo sazreti skoro
 Na tlu propada, trune,
 Časovi koji prolaze sporo
 Nekom se tugom pune.

Sve što je stremilo k dalekom cilju
 Prije vremena gine
 Da li će ikad u izobilju
 Ponovo sunce da sine ?!

Da li će plod što dolazi sutra
 Ko plodove danas i jučer
 Pokositi negdje u buduća jutra
 Ledeni udarci tuće ?!

--- o 0 o ---

Orkani raznose snove daljinom bez ostvarenja
 Misli dubinu traže
 Prošlost se niže i raste a sadašnjost stalno mijenja
 Stražari suanje i bola
 Nad srecom budućnosti straže

Toliko puta sam dao riječ da ću zaviti šutnjom
 Sve stvari koje tište
 Da ne ću uvrede teske nikada vraćati ljutnjom
 Ni s dušmanima svojim
 Zametnuti poprište

Tako bi mogao ljubav nježnijim kretnjama dati
 Ljepotu iskrenoj rijeći
 Mudrost pokloniti onom koji će cijeniti znati
 I moći duboki jaz jaz
 Laži i istine prijeci

A put prema istini vječnoj ne ide naglim kretom
 Tek korak po korak do cilja
 Da vidiš daleke strane moraš se uzdici letom
 Da možeš baciti pogled
 Daljinom na hiljade milja

I ako istinu nadješ i stvarnost u vlastitim snima
 Gdje se nevidljivo kriju
 Nitko te više neće moći rastaviti s njima
 Oni će s tvojim životom
 I djelima da se sliju.

--- o 0 o ---

DVIJE PJESME AUGUSTA DARMATIJA IZ NJEGOVE NAJNOVIJE KNJIGE :
"N E G D J E D A L E K O ..."

ZATVORI PROZORE

Zatvori prozore, pale su jesenje kiše,
 Vidik je skučen u sobu.
 Izgleda, sunce neće obasjati nikad više.
 Skrivenu našu tjeskobu.

Zatvori prozore, navrela sjećanja smiri,
 Lišće ja palo na pragove.
 Prolaze dani, skoro će sniježni leptiri
 Pokriti prošle tragove.

Zatvori prozore, jesenja vlaga je vani,
 Čuvaj se kasnog nemira!
 Duboko u nama, samo sjaju proljetni dani
 Ko blistava zvijezda svemira.

Zatvori prozore, odletjele su ptice,
 Nestalo sunce sa svoda.
 Ni ove jeseni nisu proklijale klice
 Dugo čekano ploda ...

VJEČNI RASTANCI

Sve je već prošlo, uzalud traženje luta,
 Na zalazu sunca još kupa se srce u snima,
 Sjećanja stara tište na kraju puta,
 Ne opiri se, već putuj zajedno s njima.

Malo je ostalo dana, sve se polako ruši,
 Pogledaj, svaka se stvar vani i u nama mijenja,
 osjećam, triput više stariji sam u duši
 Nego što to zbori dan moga rođenja.

Rastanci svuda, ne plači za mrtvom pticom
 Opali list se ne vraća više na granu,
 Još ima dosta snova da postanu novom klicom
 Za novu dubinu suza i novo nadošlu ranu.

Za zbivanja nova je kasno, kasno za nade nove,
 Stišsaj se, samo na zadnji rastanak digni ruke,
 Da pozdraviš galebe koji nad modrom pučinom plove
 Da pozdraviš poslednji brod što napušta našu luku ...

Stjepan KOVAČIĆ

D U Š A N A T I P K A M A

(U počast Ludwigu van Beethovenu
1770 - 1970)

... do pianina je tudja neka dovela ruka
i onim časom Scena je dobila oblik
neke tajnovite i crne neke težnje
... sve dok se nisu čuli bolovi duše i zvuka.

Čusno kako Beethoven neutješno jeca
u ariji neizbježivo strašne smrti
kako se oprašta sa nekim talasom mrtvim
a u pastoralu čusno kako malena djeca
... sa vjencina neba plaču za umrlom majkom
pjevujući u koru neki anđeoski program...
jedva primjetismo, da to živa jedna duša
plačući pjeva ironiju vjenčanu s bajkom ...

... jedva osjetismo da sa belom tihim al' znatnim
ta živa duša daje i sve akorde svoje
duša bez očiju, bez sunca i bez svijetla
crno vezući ruho sa čipkama crno - zlatnim
pa kada u epilogu začusno poslednju tipku
koja utihnu kao odjek posljednjeg plača
osjetismo kako opet sumrak na dušu pada
i kao da rastrga veliku iluziju
prekrasno zlatnu čipku ... i plane oblake nada ...

----- o o o -----

ČINI, ČA ČINIŠ

Posla dalje ne odrini,
Kot dohadja, pored čini!
Ki na drugda trud ostavi,
Dug načinja, ki ga gnjavi!

MILORADIĆ

U SUBOTU TREDVEČER

Surce siđje s ograde nebeske,
 Žarko kao obruč na nakovu,
 Zađnjim smiškom crta žute freske
 Po čripljerom inglobanom krovu.

Zađnja kola ulicom odjeknu,
 S prahom gine zađnji sjaj tajedna,
 Tvrđi zvuki posla tiho mjeknu
 I zašutu polja redogledna.

Seljakinje i divojke mlade
 Brižno metu smetljene ulice.
 Frab se vije kot propale nađe,
 Uzbunjuje splašene mušice.

U polmraku topu se konture,
 Skrsru sinji dnevnoga viđika.
 Trotoarom žuru dečki, cure,
 U mlikarnu nosu kante mlika.

Svoje čizme junaki svitlaju
 Ta sastanak s dragom kod obloka.
 A u črnih čičam svitlom sjaju
 Zrcalu se sriće modra oka.

Anton Leopold

0 0
 0 0

Mato KNEŽIĆ

U P R O L A Z U

Park pun dima;
 ljudi ko vještice
 jase po klupama.

Nemir jesenji
 otkida posljednji list;
 spomenik plače,
 gospoda mu pljuju u lice.

U krčmi lavež pasa,
 iz zvona se pije;
 kroz vrata sluz se slijeva.

Ulicom šljop;
 prokleti klate
 obješeni o prozore
 staklene banke.

Gotski jablan
 prkosno diže glavu
 kojom para
 krvavi zastor
 nagnutog zapada...

U PREDVEČERJE DOLOM

Zapadna rumen ispunja nebo.
 Meki zvuk tihe tame
 natkriva grad
 i miris duboke noći
 ispunja dol, a potok...

malen i bistar
 milo žubori i šapuće,
 pjesmicu govori...
 slušam...i bi divna...
 zapisah je...

Mato KNEŽIĆ

DONIJELA SI!!!

Donijela si
 zavičajno suhce:
 miris polja
 i talasanje u kosi.
 U očima more,
 zelenilo ravnica,
 donijela si smiješak,
 u srcu zov daljine,
 donijela si
 pozdrav Domovine!

Alojz JEMBRIH

PISMO ZGUBLJENOJ MAJKI

Dugo, jako dugo sam bio odsutan od tebe i od braće. Je bilo četire i pol ljeta ili 450 ljet? Meni se čini: svakako dugo, jako dugo.

Znaš, da sam si u tuđini stvorio novu domovinu. Marljivo sam djelao, gradio stan, zasadio vinograd, objelivao polje. Ali sad me je strah. Strah me je, da ćedu mi otudjiti dicu. Strah me je, da će naš mili jezik postepeno zamuknuti u mojem novom domu. Mnogo puti imam užasnu sanju, da ležim na smrtnoj stelji; oko mene žena i dica i ja im govorim po hrvatsku, kako sam se od tebe naučio, ali oni me ne razumiju...

Vidiš, draga majka, zato sam imao takovu čežnju za tobom. Zato sam imao takovu želju, da još jednoč vidim tebe i staru domovinu, naš mili stari domaći kraj.

A kad sam se sada po lipom odmoru lućio od tebe, od braće i stare domovine i vratio se u svoj novi dom, bojim se, da će me trapiti nova nazlobna sanja: da sam naime izgubio i stari dom, da sam za vas nastao tuđji gost, stranac iz drugoga svita...

Ne razumi me krivo! Ništa protiv vaše prevelike gostoljubivosti. Prigrllila si me ti, prigrllili brati i sestre. A možda najsrdačnije priglio me naš rodni kraj: uža i širja domovina, oćev vinograd, kršna brda i brižno njegovane doline, zvona domaće crikve i plavi Jadran.

Prijeli ste me kao svoga, ipak gostili kao tuđjinca. Skazali ste mi veliku ljubav, ipak ste se za mojim hrptom smišili mojemu govoru, ki se je s vrimenom otudjio od vašega. Zanimali ste se za moj položaj, za moje imanje, za moj novi dom. Ipak sam ćutio, da sve to leži daleko, jako daleko od vas.

Razumi me, draga majka, ne kanim ti ućimetati toga. Ja znam dobro, da i vi imate svoje male i velike brige, svoje svakidanje skrbi, skromne radosti i teške tuge...

Oj nemilo vrime! Oj nemili prostor! Kako smo jedan drugomu tuđji postali!...

A ja sam takovom čežnjom išao k vam na posjet. Kod vas sam iskao utjehu i jaćanje u borbi na život i smrt. A vi? Kao da ni razumili niste, zać ide.

I onda je došao on blagdan, on svetak, koga ste meni pripravili u ćast. Mislilo sam, to će biti najlipši dan našega sastanka. To će biti dan, kad ćemo se ne samo tijelom, nego i srcem i dušom opet saćtati i zdrućiti se u jednu obitelj.

Ali eto, upravo ta dan "poćastio" nas je i moj sadašnjji gospodar i doprimio sa sobom neke ljude, ki mi drugda zasidaju, od kih se bojim, da mi smrt želju. A ti si je primila tolikom gostoljubivošću, da me odonda trapi i gnjavi ćrna zavist i ljubomor.

Majka, ja znam, ća ćeš mi reći: stranca primiti u goste to je stara hrvatska kripost. Mogla si to ućiniti i u toj nadi, da hte odsle oni bolji biti prema meni. Oh da bi bilo tako! Ali ja sam već doćivio tolika razočaranja, da im teško morem vjerovati...

Majka, draga majka! Čuješ li moj krik. Iako sam daleko od tvoga krila, ne kanim biti zgubljeni sin. A ti ne budi zgubljena majka! Ne budi takova majka, ka zaboravi svoga sina u tudjini!

Možda ćeš se čuditi ovim redom. Obično majka mora prositi sina, da ju ne zaboravi u tudjini. Ali evo: jednoč je obratno. Meni se barem čini tako. Ili nije tako? Oj, kako drago bi mi bilo, kad bi me tvoj odgovor mogao osvidočiti, da nimam pravo, da me samo moja bolna ćut vara.

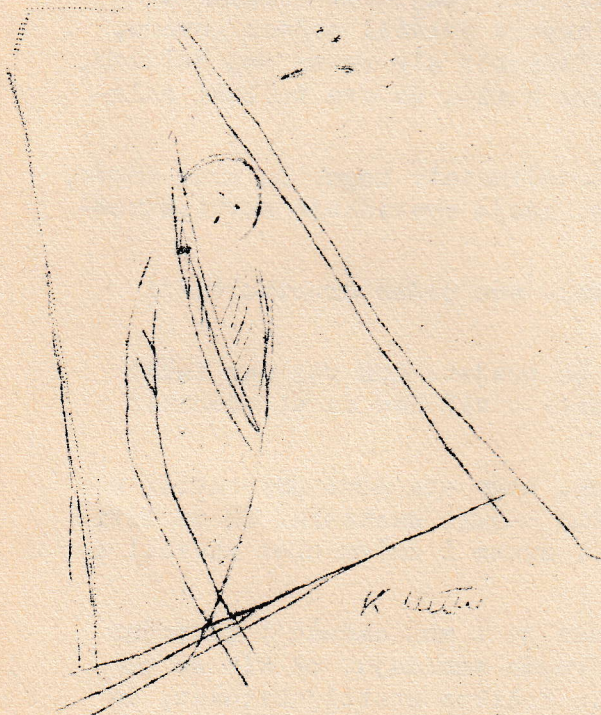
Povidali su mi, da se kadagod ponosiš s manom, da si ponosna na moju vjernost. Dakle ipak misliš na me? Misli više puta na me!

Jer ja mnogo i mnogo mislim na te! Tim već boravim kod tebe, čim jače me straši tudjina, da bih se mogao utopiti u njoj.

Ja te uvjeravam, da hoću vjeran ostati i odsle tvojemu jeziku, slatkostoj domaćoj riči. Čežnjom mislim na te, na mili dom i na braću. Ali prosim vas, zmaljam vam se: **NE ZABORAVITE! I JA SAM VAŠ!**

Grli te iz tudjine

tvoj *Tim*

DJEČAK BEZ MAJKE

Na pragu dječak
plaće za majkom.
Pas mu liže
okrpene hlače.

Ljube se prijatelji,
jure dalje
noseć poruku
majci - koje nema...

Mato KNEŽIĆ

ANTE PARČINA

PRVA NOVELA GOSPODINA BLEZGONJE

Ima i takvih prezimena da čovjek ne može da ne prasne u smijeh kada ih čuje. Jedno neprikladno prezime kao Elezgonja može dovesti nekoga i u nepoželjan položaj. Zamislite kako je to nevoljko, kad se predstavljate i kažete: "Izvolite, ja sam Miško Elezgonja!" Pogotovo je uvredljivo ako takvo prezime nema nikakve veze s vašom osobnošću, ako stavimo i niste ni blezgavac, ni glupan, nego naprotiv kulturan, pametan čovjek. Možete biti inteligentna čak i učena osoba, možete imati i vrlo otmjeno odijelo, čak i mudre cvikere na nosu, ništa sve to ne znači, ako nosite jedno takvo prezime.

Bio je tako jedan nestretnik koji se upravo ovako zvao. Napisao je nekakvu novelu, pa je tu svoju literarnu stvarcu dakako jasno i čitljivo potpisao i uredništvu uputio. Prolazili su dani a on je marljivo kupovao novine da u njima napokon ugleda objelodanjenu svoju novelu. Međutim, podosta je vremena odmaklo, a nje nikako nema na vidiku. Rubrika za književnost dakako postoji i dalje, ali njegove novele u njoj kroz sve ovo vrijeme nije bilo. Zar da olako pređe preko toga? Svi što su rukopis čitali pohvalili su djelo, svidjelo im se. A sada, kako to da ga urednik ne uvrštava? Zašto? Muči ga i ne da mu mira. Odluči napokon i ode ravno do uredništva.

- Dopustite, ja sam Miško Elezgonja - predstavi se on uredniku. - Uputio sam uredništvu poštom jednu novelu. Zanima me što je s njom?

- O, molim lijeno, dakle vi ste gospodin Elezgonja - opetuje urednik i zakašlje se. - Da, sjećam se, bila je to novela. Kako ne, sjećam se, sjećam. A ovaj, baš vi ste ju poslali?

- Jest, ja osobno sam je uputio direktno na vas - potvrđuje novelist.

- Da, da, bravo, jedna novela ... jedna novela ... a, ovaj - oprostite, kakav je ono bio naslov.

- "Ljudi u prnjama".

- O, pa znam. Sjećam se dobro. "Ljudi u prnjama". Kako ne, vi ste poslali i potpisali.

- Jest.

- Ovaj, što sam htio reći. Vi, dakle, pišete?

- Da, pišem.

- A, ovaj, da li ste i ranije kada pisali?

- Ne, to je prvi put što šaljem nešto literarnog.

- Da, da. Vi ste taj, Blezgonja, kažete.

- Jest.

- Pitam, znate, jer za vas nisam nikada ranije čuo. Ovaj mislim da ste ipak pisali.

- Nisam.

- E, novela, znate, ta vaša. što san želio reći, tu što ste uputili uredništvu nije, razumijete li, kako da vam to obrazložim, ovaj ...

- Možda mislite nije dobra? - pogleda ga novelist kako oteže.

- Ne, da nije dobra, ali nije najbolja. Nema, nema ...

- Pa što nema?

- Oprostite, kako da vam se izjasnim, njen ... sadržaj ... smisao ...

- Sadržaj, smisao?

- Da, čekajte, početnički je, znate, napisana, ijoš ...

- Što još?

- Stanite čas. Ta vaša novela nema prave književne vrijednosti, razumijete li, vi tek pišete, vi se tek razvijate, vi ...

- Razvijam. Kako mislite? Ne znam zašto ne bi mogla biti primljena kada je dobra.

- Dobra? Varate se.

- Zašto bih se varao, tko god ju je pročitao pohvalio je.

- Pa naravno da će vam je pohvalite, da vas ne uvrijede.

Žao mi je, ali nikako nije za tisak.

- Ne smeta - veli Blezgonja sav već uzavreo - kad je tako, dajte vi meni novelu natrag.

- Oprostite, ali rukopise ne vraćamo. Pacamo ih.

Previše bi se toga nagomilalo - službeno reče urednik, a novelist protestno isprči nos.

- Dakle, bacili ste je. Da je od drugoga, uvjeren sam, uvrstile biste je svakako. Da je od Turgenjeva ili Hamsuna smjesta bi je primili. Ne, vi niste objektivni, niste pravedni - odbriše pisac i ode ljutito iz uredništva.

Namrgodio se. Uskiselio se i odletio beztraga. Stade da premišlja i stvar prdestavlja sebe ovako: "Bit će idiot zapeo kod prezimena i bacio u koš. Tko zna, da li je i pročitao? Svi oni sebe opravdavaju na isti način: ne valja, nema sadržaja, nema književne vrijednosti, početnička je, a kad tamo nisu je ni uzeli u ruke. Vjerujem, sigurno ju je odbio prostak, zato što nije od nekog uvaženog pisca! Pokušat ću nešto drugo."

Uzme istu novelu, dađe joj novi naslov i potpiše ~~XXXX~~ se zvničnim imenom: Nikolaj Nikolajevič Vasiljev, a zatim je pošalje istom uredništvu. Trećeg dana uzme novinu, a kad tamo u njoj njegova novela s veoma krupnim naslovom, što ni svojim * vlastitim očima nije vjerovao. Uvrstiše je i to baš na vidno mjesto. "Dakle, tako to ide" - čudio si Blezgonja, a oči mu zasjaše od uzvudenja a i iznenadenja. "E, sada, baš sada bi trebalo tom nepismenom uredniku dokazati. Zgrabite novelu i postaviti mu je pred nos". Razljučen kao ris ode ravno k uredniku.

- Oprostite, vi ste ovu novelu uvrstile -- pokaže mu novinu u lice a urednik začudeno odvratil:

- Naravno, pa zašto je ne bismio objelodanili kad je od ruskog književnika Nikolaja Nikolajeviča Vasiljev?

- Izvolite, molim vas, otići - diže se urednik uvrijedan.

- Zašto?! Hoću da vam razjasnim tko je taj Nikolaj Nikolajevič Vasiljev. To sam ja!

- Vi?! Vi se šegačite s nama, a vi ste same gospodin Blezgonja?

- Jest, ali ja sam po potrebi i Nikolaj Nikolajevič Vasiljev!

- Kako je to moguće? Onda ste upotrijebili pseudonim?

- Dakako, upotrijebio sam ga.

- Ne znači ništa. Novela je dobra.

- O, o, pa to je ona ista - nasmiješi se sretnik.

- Ista?! - zatezeknu se urednik.

- Da, koju ste bacili u koš.

- U koš! - tepa urednik i razjaren pisac mu kao pljusak odsiječe ravno u brk:

- Vi je prije niste ni pregledale. Pročitali ste valjda samo potpis. Rečite, da vam se nije svidjelo moje prezime! Da, zato je niste ni uzeli. A kad sam se potpisao Nikolaj Nikolajevič Vasiljev, odmah ste je dali u tišak. Mislili ste, to je nekakav ruski književnik. Pisac. Ugledna osoba.

- Čekajte čas!

- Ne, stanite čas da vam objasnim. Vi ste zamišljali da je Nikolaj Nikolajevič Vasiljev brijantan pisac. A taj pisac uopće ne postoji.

- Čekajte, zaboga!

- Ne, ne, hoću da vas uvjerim. Vi, ako ćemo pravo,

uopće ne pratite književnost, pošto niste objektivni. Zar nije tačno?! Gledate samo na potpise. Ako su poznati i blistavi, uvrštavate, ako nisu, kidate ili trpate u koš.

- Hajde, idemo naprijed, napadajte dalje?

- Oprostite, nikako ni napadam, Samo vam govorim otvoreno u lice bez uvijanja.

-U taj čas, vrlo zanimljivo, uđe čovjek i naklone se ljubazno uredniku:

- Ja sam - kaže čisto i glasno - Nikolaj Nikolajević Vasiljev - i pruži uredniku ruku. Iznenade se, pogleda ga obojica.

- Vi ste Nikolaj Nikolajević Vasiljev! - začuđeno će urednik.

- Da, izvolite moju iskaznicu - a Blezgonja se nadvije nad njom.

- Pa što ste željili? - upita urednik.

--Eto, dodoh po honorar.

- Honorar!

- Da, primili ste moju novelu i tiskali.

- Ali, & čovječe, kako imate obraza? - okomio se Blezgonja - pa to je moja novela.

- Vaša?

- Da, moja.

- A jeste li vi Nikolaj Nikolajević Vasiljev?

- Ne, ja sam Miško Blezgonja, ali to je moj pseudonim.

- Vaš pseudonim! Ih, pa svatko x bi to mogao reći - to je moj pseudonim! To nije dokaz. Ja svoje novele potpisujem s pravim imenom. Ne stidim se. Izvolite iskaznicu!

Skokne urednik kao da ga netko šilom podbo i isprse se pred nedužnim novelistom:

- Eto, vidite! Vi ste varalica - odbruse mu i oštro ga prostrijelja pogledom. - Vi jošimate obraza da napadate. Cijelu

ste buru ovdje podigli. Novelu uopće niste napisale, a nepošteno tvrdite da je vaša. Vi ste Miško Elezgonja i ne brbljajte koješta.

- Slušajte, stanite čas, tu je neka zabuna - branio se nevoljnik.

- Pustite ga neka se izjasni - odvažno će došljak.

- Molim vas, saslušajte me. Kad sam prvi put uputio novelu pod pravim imenom nije objelodanjena. Zamislio sam da pošaljem istu novelu s drugim naslovom i pod pseudonimom, što sve, eto, slučajno odgovara vašem imenom i izašla je. Razumijete li, tu se radilo o tome da dokažem uredniku kako je neobjektivan i kako vole samo poznata i zvučna prezimena.

- Dobro. A kako to da ste se potpisale upravo mojim prezimenom Nikolaj Nikolajević Vasiljev? Zašto nije moglo biti Fedor Fedorovič Vasiljev ili Nikolaj Nikolajević Petrov, jel'te?

- Pa to je čovječe, ispalo sasvim slučajno.

- Slučajno! Da, da, slučajno. Vi biste htjeli zaraditi na mom djelu. I vi ste mi neka ptičica.

A zatim se ponovo iskeči urednik na jadnog novelistu:

- Ovo je nezapamećen bezobrazluk - veli mu - Htjeli biste na nepošten način doći do nagrade. Stidite se!

- Ne vrijedajte! Pazite da ne dignem buru.

- Dignite, dignite ako hoćete i buru i oloju.

Čovjek šćapi kapu i ode uvrijedan. Poštenjačina!

Novelu je zaista on napisao, nitke drugi, ali našao se neke švrča s ulice i oteo mu taj zalogaj iz usta. Čudna, ali i ne rijetka igra!

+

ANTE PARČINA

RECENZIJA

MIRKO VALENTIĆ

Gradišćanski Hrvati od XVI st -
ljeća do danas
Povijesni muzej Hrvatske, Zagreb 1970.

U uvodu pokaže dr. Mirko Valentić, glavni obradivač i organizator izložbe o Gradišćanskim Hrvatima na dvostruku funkciju prisutnog kataloga. U prvom redu da bi se što informativnije upoznala javnost s prošlošću Gradišćanskih Hrvata a u drugom redu čini katalog na neki način prilog daljem proučavanju povijesti Gradišćanskih Hrvata. U kojoj mjeri se je ugodalo autoru, ovim dvojim funkcijama udovoljiti, neka bude u slijedećem istraženo. Ponajprije daje dr. Valentić kratak sadržaj pod naslovom: "Gradišćanski Hrvati u prošlosti i sadašnjosti." Za čitaoce u našim selima donasa ovaj pregled sugurno mnogo čega, ča je njim do sada bilo nepoznato. Ali historični istraživač teškom će mukom nešto naći, ča mu još ne bi bilo poznato. Punim pravom pokaže dr. Valentić na činjenicu, da su još mnogi odlomki povijesti Gradišćanskih Hrvata nedovoljno istraženi, kao na primjer povijest doseljivanja, gdje su još mnogi problemi neistraženi. Mnogo arhivskog materijala se nalazi u Arhivu SRH u Zagrebu, koji je ostao još potpuno neobrađen. Jako naglasi autor crkvenu autonomiju, koja je u prvom vremenu po doseljivanju igrala važnu ulogu i koja se je do sada u svojoj važnosti još ni ovako točno prepoznala. U daljem razvoju knjige piše autor o razvitku književnosti i školstva. I ovdje se mora reći da još ne postoji opširni opis o hrvatskom školstvu ili uopće o gradišćanskom školstvu, ča bi bilo za nas Hrvate bez sumnje interesantna stvar. Kanonske vizitacije, koje su se najvećim dijelom sada već tiskale, dale bi k ovoj tematiki dobar izvorni materijal. Bolje se stoji s književnošću, gdje su jur neke dobre publikacije izašle, i se može kazati, da je književnost u neku ruku istražena. U jednom kratkom odlomku bavi se autor dalje s poznatim problemom Kcridora, ki je javno sada kad se svečuje 50- godišnica Gradišća, dobio novu

aktualnost.

U slijedećem donša autor veoma važan pregled izvora za dalje proučavanje povijesti Hrvata u Gradišću, u Donjoj Austriji i Slovačkoj, koji će bit daljem historičnom istraživanju na korist. Dobro ugodalo se je autoru Bibliografija djela Gradišćanskih Hrvata, ka mnogo doprini ča je još javnosti bilo nepoznato. Kod novije književnosti najde se čudnih manjkavosti. Kod literature o Hrvatima u Gradišću moglo bi se predbaciti autoru, da nije dobar izbor odabrao. Na primjer je meni nejasno ča išće u ovom spisu dijela od Brandlhofer Rudolf-a, Steinkreuze im Burgenland, BHbl, XIII, ili Mikišić J. "Matrikelauszüge aus der Pfarre Neumarkt im Tauchental von 1690 -1711." Weiden b. R. (rukopis) 1960. i tako dalje.

Na koncu knjige donša autor popis hrvatskih sela. I ovdje se mora kazati, da bi morao malo točnije djelati. Je kako je drugčije moguće, da autor kod imena hrvatskih sela, ka su poslije 1921. godine ostala u okviru Mađjarske, zaboravio spomenuti selo Koljnof, jedno od najveći hrvatskih sela u Mađjarskoj. S druge strani donša imena Fortnava, Bujbrštof, Bizmet i. t. d., tako da bi jedan čovijek, koji ne pozna Gradišće mogao dobit lošu sliku. Kao veoma dobro ugodan može se označiti izbor priloženih fotografiov. Sve u svem se može ovaj katalog, ako ima i pogreške, koje autoru radi manjkanja više vremena oprostini, za dobro ugodan gledati.

Felix TOBLER